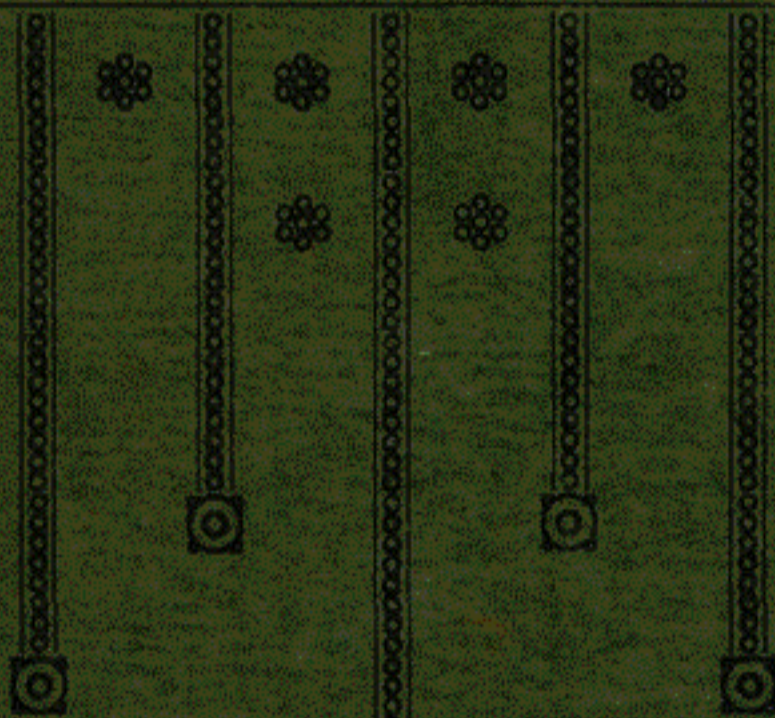

ΓΡΑΜΜΑΤΑ - ΕΠΙΣΤΗΜΑΙ - ΤΕΧΝΑΙ

ΑΡ. 52

Ν. Ι. ΛΟΥΒΑΡΙ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ "ΕΛΕΥΘΕΡΟΥΔΑΚΗΣ", Α. Ε.
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

Καρτέσιος

Σπινόζας

Λειβνίτιος

Κάντιος

Έγκελος

Σπένσερ

Ν. Ι. ΛΟΥΒΑΡΙ

**ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΤΗΣ ΕΡΜΗΝΕΙΑΣ ΤΗΣ Κ. ΔΙΑΘΗΚΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΩΝ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΝ ΤΩ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΩ ΑΘΗΝΩΝ**

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ

ΤΟΜΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ

**ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ "ΕΛΕΥΘΕΡΟΥΔΑΚΗΣ" Α. Ε.
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ**

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ

Printed in Greece
Copyright 1933

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

ΜΕΡΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

ΜΕΤΑΒΑΣΙΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΝ
ΤΩΝ ΝΕΩΤΕΡΩΝ ΧΡΟΝΩΝ

Η ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΙΣ

Οἱ χρόνοι τῆς Ἀναγεννήσεως ἀποτελοῦσι τὴν μετάβασιν ἀπὸ τῶν μέσων αἰώνων εἰς τὴν φιλοσοφίαν τῶν νεωτέρων χρόνων. Τὰ φαινόμενα, τὰ ὅποια δεικνύουσι τὸ τέλος τῶν μέσων αἰώνων καὶ ἐξαγγέλλουσι τὴν ἀνατολὴν τῆς νέας περιόδου, εἶνε ἡ ἀναβίωσις τῆς κλασσικῆς ἀρχαιότητος μετὰ τοῦ Πλατωνισμοῦ καὶ τῆς θρησκευτικῆς Μεταρρυθμίσεως, ἡ νέα περὶ κόσμου παράστασις καὶ ἡ δημιουργία τῆς νέας ἐπιστήμης τῆς φύσεως.

Τὴν ἀρχὴν τῆς Ἀναγεννήσεως ἐν τῇ στενωτέρᾳ αὐτῆς ἐννοίᾳ, ὅτι δηλ. ἴσα δύναται πρὸς τὸν Ἀνθρωπισμόν, ἐνῶ ἐν τῇ εὐρυτέρᾳ εἶνέ τι πολὺ περισσότερον αὐτοῦ, τ. ἔ. ἀνακάλυψις τοῦ κόσμου καὶ τοῦ ἀνθρώπου, ἐπεχείρησαν νὰ μεταθέσωσιν εἰς αὐτοὺς τούτους τοὺς μέσους αἰῶνας. Ἀληθῶς παρὰ τὴν μόλις ἀπὸ τοῦ ΙΔ' αἰῶνος αἰσθητὴν ἐπικράτησιν νέου, ἀντιθέτου πρὸς τὸ μεσαιωνικόν, ἰδανικοῦ περὶ τῆς ζωῆς, ἡ Ἀναγέννησις προπαρεσκευάσθη ὑπὸ τοῦ Μεσαίωτος. Βεβαίως οἱ πρῶτοι Ἀνθρωπισταὶ τοῦ ΙΔ' αἰῶνος, οἵτινες ἀντικατέστησαν τὸ ἐκκλησιαστικὸν περὶ ζωῆς ἰδανικὸν διὰ τοῦ ἀνθρωπιστικοῦ ἰδανικοῦ τῆς ἀρχαιότητος, ἐπίστευον ὅτι ἐτέλουν εἰς βα-

θυτάτην ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς μέσους αἰῶνας. Ἄλλ' ὅμως δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι ἡ Ἀναγέννησις εἶνε τὸ ἀποτέλεσμα τῆς συνεποῦς πρὸς ἑαυτὴν ἐξελίξεως κινήσεως, ἣτις τὰς ρίζας αὐτῆς ἔχει εἰς τοὺς χρόνους ἐκείνους. Φέρει μὲν καὶ αὐτὸς ὁ ΙΓ' αἰὼν ὅλως διόλου μεσαιωνικὸν χαρακτῆρα, τὰ δὲ λεγόμενα περὶ τῆς κατ' αὐτὸν ἐνισχύσεως τῆς ἀτομικῆς συνειδήσεως εἶνε μονομερῆς ὑπερβολή, ἀλλ' εἶνε ἐξ ἄλλου βέβαιον ὅτι ὁ αἰὼν οὗτος ἐγένετο ὁ πρόδρομος τῆς κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Ἀναγεννήσεως κινήσεως τὸ μὲν διὰ τῆς δημιουργίας ἐθνικῆς γραμματείας καὶ τέχνης, δηλαδὴ ἐθνικοῦ πολιτισμοῦ, τὸ δὲ διὰ τῆς μείζονος ἐκτιμήσεως καὶ προσοχῆς, τῶν ὁποίων ἔτυχε κατὰ τὴν διάρκειαν αὐτοῦ ἡ κλασσικὴ ἀρχαιότης.

Οἱ Σχολαστικοὶ χρησιμοποιοῦσι τὴν ἀρχαίαν φιλοσοφίαν πρὸς συμφιλίωσιν πίστεως καὶ γνώσεως καὶ πρὸς συγκρότησιν τοῦ θεολογικοῦ συστήματος τῆς Ἐκκλησίας, ἀναγνωρίζοντες οὕτως ὅτι ἡ ἑλληνικὴ φιλοσοφία εἶνε ἀπαραίτητος εἰς τὴν ἐπιστήμην τῆς χριστιανικῆς ἀληθείας, ἃν καὶ ἠλλοίωσαν ἐν πολλοῖς τὸ γνήσιον πνεῦμα τῆς φιλοσοφίας ταύτης. Ἐν πάσῃ περιπτώσει τὸ ἀποτέλεσμα εἶνε ὅτι ἀνεγνώρισαν εἰς αὐτὴν αὐθεντίαν καὶ κύρος, ἡ δὲ ἀναγνώρισις αὕτη ὠδήγησε κατ' ἀνάγκην εἰς τὴν ἀμιλλαν αὐτῆς πρὸς τὸ κύρος καὶ τὴν αὐθεντίαν τῶν διδασκάλων τῆς χριστιανικῆς πίστεως. Κατὰ τὸ τέλος τοῦ ΙΓ' αἰῶνος τὸ πνεῦμα τῆς ἀρχαιότητος ἔχει πλέον εἰσδύσει πανταχοῦ. Τὴν αὔξουσαν αὐτῆς ἐπίδρασιν δεικνύει καὶ αὐτὸ τὸ ἀθάνατον ἔργον τοῦ Δάντη. Ἡ μόρφωσις τοῦ μεγάλου ποιητοῦ στηρίζεται καὶ ἐπὶ τῆς ἀρχαιότητος, ἡ δὲ θέσις τοῦ Βιργιλίου ἐν τῇ «Θείᾳ Κωμῳδίᾳ» μαρτυρεῖ ὅτι ὁ Δάντης θεωρεῖ ἀπαραίτητον αὐτὴν εἰς τὸν χριστιανικὸν πολιτισμόν. Τὸ αὐτὸ δεικνύει καὶ ἡ παρ' αὐτῷ ἔνωσις τῆς ἐθνικόφρονος ροπῆς μετὰ τοῦ Ἀνθρωπισμοῦ. Οὗτος ἔχει λοιπὸν προπαρασκευασθῆ ὅτε ὁ Πετράρχης

(1304-1374) ἀνίσταται ὡς ἐνθουσιώδης καὶ καρποφόρος συνήγορος καὶ κήρυξ αὐτοῦ. Κατ' αὐτὸν ἡ ὑψίστη ἀξία τοῦ ἀνθρώπου ἔγκειται εἰς τὴν ἀνάληψιν τῶν ἀνθρωπιστικῶν σκοπῶν τῆς ἀρχαιότητος, ἣτις καθίσταται δι' αὐτὸν τὸ μέτρον πάσης πνευματικῆς δημιουργίας. Διὰ τοῦ ἐνθουσιώδους αὐτοῦ κηρύγματος ἀποβαίνει ὁ Ἀνθρωπισμὸς κοινὴ ὑπόθεσις τῶν πεπαιδευμένων κύκλων τῆς Ἰταλίας, ἀπὸ δὲ τοῦ τέλους τοῦ ΙΔ' αἰῶνος ἀποκτιᾷ ὁ Ἀνθρωπισμὸς οὗτος ἰσχυρὸν καὶ ἐνδοξον κέντρον ἐν Φλωρεντία. Δι' αὐτοῦ εὐρύνεται ἡ γνῶσις τοῦ ἀρχαίου κόσμου καὶ κατὰ τὸ πρῶτον ἡμισυ τοῦ ΙΕ' αἰῶνος ὀδηγεῖται ἡ Σχολαστικὴ εἰς τὸν θάνατον. Ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν αὐτοῦ μεταβάλλονται πολλοὶ εἰς ἐθνικούς, παρ' ἄλλοις δὲ συγγέονται πλήρως τὰ ὄρια μεταξὺ ἀρχαίου κόσμου καὶ χριστιανικοῦ. Κατὰ τὸ δεύτερον ἡμισυ τοῦ ΙΕ' αἰῶνος τὸ πρῶτον γίνεται τέλος ἀπόπειρα πρὸς συναρμολόγησιν τῶν δύο κόσμων εἰς μίαν ἀνωτέραν ἐνότητα τῇ βοηθείᾳ ἰδίᾳ τοῦ καθολικοῦ Θεϊσμοῦ, ὅστις δέχεται γενικὴν τινὰ ἀποκάλυψιν ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ἀποκλειστικότητα τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας.

Ὁ Ἀνθρωπισμὸς οὗτος ἀντλεῖ μέχρι τῶν μέσων σχεδὸν τοῦ ΙΕ' αἰῶνος ἀπὸ τῆς ρωμαϊκῆς ἀρχαιότητος ἀποκλειστικῶς, ἣτις ἐπιδραῖ ἐπὶ τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς τέχνης πρὸς νέαν διαμόρφωσιν αὐτῶν. Ἐξωτερικαὶ ἱστορικαὶ συνθήκαι συντελοῦσιν ὅμως κατὰ τοὺς χρόνους τούτους εἰς τὴν ἀνακάλυψιν τῆς ἐλληνικῆς ἀρχαιότητος. Ὁ διὰ τῶν Τούρκων κίνδυνος ὠθεῖ εἰς ἀποπείρας πρὸς ἔνωσιν τῶν δύο Ἐκκλησιῶν. Πεπαιδευμένοι Ἕλληνες ἔρχονται εἰς τὴν Ἰταλίαν ὡς ἀντιπρόσωποι ἢ ὡς ἀπεσταλμένοι. Ἡ ἄλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀναγκάζει πολλοὺς ἄλλους νὰ ζητήσωσι καταφύγιον εἰς τὰς ἰταλικὰς πολιτείας. Οἱ ὀρίζοντες τῆς ἐλληνικῆς ἀρχαιότητος ἀναπετάννυνται τῶρα πρὸ τῶν πνευματικῶν ὀφθαλμῶν

τῶν Ἰταλῶν. Πρὸ πάντων γίνεται γνωστὸς ὁ Πλάτων, καὶ ὁ Πλήθων κατορθώνει νὰ δημιουργήσῃ πλατωνικὴν κίνησιν. Ὅ,τι διδάσκει εἶνε μᾶλλον Νεοπλατωνισμός, ἔξ ἄλλου δὲ ὁ λοιπὸς πνευματικὸς βίος τῆς Ἑλλάδος, ὁ Ὅμηρος, οἱ τραγικοὶ κ.λ. ἔξακολουθοῦσι νὰ παραμένωσιν ἄγνωστοι. Ἀλλ' ὅμως καὶ ὁ Πλατωνισμὸς οὗτος τοῦ Πλήθωνος σημαίνει ἔξαιρετικὸν πλουτισμὸν τῆς φιλοσοφίας καὶ ἐμβάθυνσιν τόσον αὐτῆς ὅσον καὶ τῆς θρησκευτικότητος καὶ τῆς τέχνης. Τὴν ἀξίαν τῶν πνευματικῶν ἰδανικῶν, τὰ ὁποῖα ἐκόμισαν οἱ Ἕλληνες λόγιοι, διέγνωσεν εὐθύς ἀμέσως Κόσιμος ὁ Μένδικος, ὅστις συντελεῖ εἰς τὴν μόρφωσιν τοῦ Μαρσιλίου Φικίνου (1433-1499) καὶ εἰς τὴν ἵδρυσιν τῆς Πλατωνικῆς Ἀκαδημίας ἐν Φλωρεντία. Δι' αὐτῆς ἐπιτυγχάνεται πρῶτον βαθυτέρα ἐρμηνεία τοῦ Πλάτωνος. Ἐπειτα δὲ ἐπιχειρεῖται συνδυασμὸς Πλατωνισμοῦ καὶ Χριστιανισμοῦ πρὸς δημιουργίαν ἀνωτέρας τινὸς θρησκείας ἐπὶ χριστιανικῆς βάσεως. Τρίτον τὰ ὅρια τοῦ Ἀνθρωπισμοῦ εὐρύνονται καὶ ἡ ρωμαϊκὴ ἀρχαιότης παραχωρεῖ τὴν θέσιν αὐτῆς εἰς κόσμον πολὺ εὐρύτερον καὶ μεγαλειωδέστερον. Τέλος αἱ πλατωνικαὶ ἰδέαι ἀσκοῦσιν ἐπίδρασιν ἐπὶ ὅλων ἐκείνων τῶν πνευμάτων, τὰ ὁποῖα ρέπουσι πρὸς δημιουργίαν. Κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον ἐπέρχεται ἡ ὠρίμασις, καρπὸς τῆς ὁποίας εἶνε οἱ χρόνοι τῆς ἀκμῆς τῆς Ἀναγεννήσεως, τόσον ὡς πρὸς τὴν τέχνην ὅσον καὶ ὡς πρὸς τὴν ἐπιστήμην, οἱ χρόνοι τοῦ Μπραμάντε, τοῦ Λεονάρδου ντὰ Βίντσι, τοῦ Μιχαὴλ Ἀγγέλου, τοῦ Ραφαήλ, τοῦ Μακιαβέλλι. Ἡ τέχνη ἐπιζητεῖ δι' αὐτῶν νὰ ἐκφράσῃ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν καὶ τὸν βίον τοῦ πνεύματος καθ' ὅλας αὐτῶν τὰς ὑψίστας δυνατότητας. Ὅ,τι θέλει νὰ δημιουργήσῃ χωρεῖ πολὺ πέρα τοῦ ὑπὸ τῆς φύσεως δεδομένου. Τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ διὰ τὴν ἐπιστήμην, ἐν τῇ ὁποίᾳ πᾶσα ἐργα-

σία καὶ πᾶσα ἔρευνα χρησιμεύει ὡς μέσον πρὸς συναγωγὴν γενικῶν συμπερασμάτων ἐκ τοῦ αἰσθητοῦ καὶ ὑπεράνω αὐτοῦ.

Τὰ ἀποτελέσματα τῆς ὅλης ταύτης κινήσεως εἶνε φανερά. Ἐν πρώτοις τὴν ἄρνησιν τῆς ζωῆς, ἣτις ἐπικρατεῖ κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας, διεδέχθη ἡ κατάφασις αὐτῆς, ἡ τροπὴ πρὸς τὰς ἐνδοκοσμικὰς ἀξίας καὶ ἡ ἰσχυροτέρα ἔξαρσις τοῦ ἐνθάδε. Ἐπειτα ἐνισχύθη τὸ ἄτομον διὰ τῆς ἀπαλλαγῆς αὐτοῦ ἀπὸ τῶν δεσμῶν τῆς αὐθεντίας καὶ τῆς παραδόσεως. Τρίτον ἡ ἐπιστήμη ἔκαμε τὰ πρῶτα βήματα πρὸς τὴν ἀνεξαρτησίαν καὶ πρὸς τὴν ἐσχάτην πηγὴν πάσης γνώσεως, τὴν ἐμπειρίαν, διὰ τῆς ἐπιστροφῆς εἰς τὴν ἐλευθερίαν καὶ τῆς ἀπαλλαγῆς ἀπὸ πάσης προκαταλήψεως, ἅπερ διακρίνουσι τὴν ἔρευναν τῶν παλαιῶν. Τέλος, ἵνα καὶ τοῦτο προσθέσωμεν, ἡ περιοχὴ τοῦ ὠραίου ηὔρυνθη ἄπειρον ὅσον μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων διὰ τῶν μεγάλων καλλιτεχνικῶν δημιουργημάτων τῶν χρόνων τῆς Ἀναγεννήσεως. Ἡ Ἀναγέννησις αὕτη κατακτᾷ ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ ΙΕ' αἰῶνος ὅλας τὰς χώρας τῆς Εὐρώπης. Ὁ ἰταλικὸς Ἀνθρωπισμὸς ἐξοβελίζει ἐν αὐταῖς τὰς παλαιὰς μορφὰς τῆς ἐπιστήμης, ἡ δὲ ἰταλικὴ τέχνη ἀποβαίνει τὸ ὑπόδειγμα πάσης καλλιτεχνικῆς δημιουργίας. Ἀλλ' ἂν καὶ αἱ χῶραι αὗται, ἡ Γερμανία, ἡ Γαλλία, αἱ Κάτω Χῶραι καὶ ἡ Ἀγγλία παραμένουσι πισταὶ εἰς τὰς πρωταρχικὰς ἰδέας τῆς ἐν Ἰταλίᾳ ἀρξαμένης κινήσεως, μετασχηματίζουσιν ὅμως αὐτὴν καὶ προσαρμόζουσι πρὸς τὸ ἴδιον αὐτῶν πνεῦμα. Οὕτω λ.χ. ὁ Ἀνθρωπισμὸς προσλαμβάνει ἐν Γερμανίᾳ θρησκευτικὸν χαρακτῆρα καὶ χρησιμοποιεῖται πρὸς ἐξυπηρέτησιν θρησκευτικῶν σκοπῶν. Κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον προπαρασκευάζει τὴν θρησκευτικὴν Μεταρρύθμισιν, ἡ ὁποία εἶνε ἡ ἐπὶ τοῦ θρησκευτικοῦ πεδίου ἐκδήλωσις τοῦ ἀτομι-

σμοῦ καὶ ἡ ἐπισφράγις τῆς ἀπαλλαγῆς τοῦ ἀτόμου ἀπὸ τῶν δεσμῶν τῆς αὐθεντίας.

Η ΝΕΑ ΠΕΡΙ ΚΟΣΜΟΥ ΠΑΡΑΣΤΑΣΙΣ

ΚΟΠΕΡΝΙΚΟΣ.-ΚΟΥΖΑΝΟΣ.-ΠΑΡΑΚΕΛΣΟΣ

Οἱ μέσοι αἰῶνες, στηριζόμενοι ἐπὶ τῆς θρησκευτικῆς παραδόσεως, τοῦ πτολεμαϊκοῦ συστήματος καὶ τῆς φυσικῆς τοῦ Ἀριστοτέλους, ἐπίστευον ὅτι ἡ Γῆ ἀποτελεῖ τὸ σταθερὸν κέντρον τοῦ σύμπαντος, περὶ τὸ ὁποῖον κινουῦνται Ὁῆλιος, Σελήνη, πλανῆται καὶ ὁ οὐρανὸς τῶν ἀπλανῶν. Ἀλλ' ἔνεκα διαφόρων λόγων, ἰδίᾳ ἔνεκα τῶν δυσχερειῶν, τὰς ὁποίας παρεῖχεν ἡ ἐξήγησις τῆς κινήσεως τῶν πλανητῶν, ἀναφαίνονται ἤδη κατὰ τὸ τέλος τοῦ Μεσαίωτος ἀντιλήψεις, αἵτινες διασειούσι σπουδαίως τὴν εἰρημένην περὶ κόσμου παράστασιν. Εἰς τὸν Κοπερνικόν (1473-1543) ἀνήκει ἡ τιμή, ὅτι ἐκρήμνισε τελειδίως τὴν παράστασιν ταύτην καὶ ἀντικατέστησεν αὐτὴν διὰ τῆς ὀρθῆς. Ἡ θεωρία αὐτοῦ δὲν εἶνε βεβαίως ἐντελῶς νέα. Ἦδη ὁ πυθαγόρειος Ἐκφαντος ἐδίδασκε τὴν περὶ τὸν ἄξονα αὐτῆς κίνησιν τῆς Γῆς, Ἀρίσταρχος δὲ ὁ Σάμιος ἐξήνεγκε τὴν γνώμην τῆς περὶ τὸν Ὁῆλιον κινήσεως αὐτῆς. Ἀλλ' αἱ θεωρίαι αὗται παρέμειναν ἄνευ ἀποτελέσματος, οὐδεμιᾶς δὲ ἠξιώθησαν προσοχῆς καὶ ὑπὸ τοῦ Μεσαίωτος. Διὰ τοῦτο τὸ ἔργον τοῦ Κοπερνικοῦ δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς ἀληθῆς ἐπανάστασις. Ὁ μέγας ἀστρονόμος ἀφορμᾶται ἀπὸ τῆς πεποιθήσεως ὅτι ἡ φύσις ἐκλέγει πάντοτε τὴν ἀπλουστάτην ὁδὸν πρὸς ἐπίτευξιν τῶν σκοπῶν της. Εἰς τὴν ἀρχὴν ταύτην ἀντιτίθετο τὸ παλαιὸν πολύπλοκον σύστημα καὶ ἡ ἐξήγησις τῆς κινήσεως τῶν πλανητῶν τὴν ὁποίαν παρεῖχεν. Ἀπλουστέρα καὶ μᾶλλον ἁρμονικὴ ἦτο ἡ περὶ κόσμου παράστασις, εἰάν ἤθελέ τις δεχθῆ ὅτι ἡ Γῆ μετὰ τῶν λοιπῶν

πλανητῶν κινεῖται περὶ τὸν ἥλιον. Ἡ σχετικότητα τῆς κινήσεως, συνεπεία τῆς ὁποίας δύναται αὕτη νὰ εἶνε καὶ φαινομενική, ὀφειλομένη εἰς τὴν ἰδίαν ἡμῶν κίνησιν, διηυκόλυνε τὸν Κοπέρνικον εἰς τὴν νέαν αὐτοῦ θεωρίαν. Συμφώνως πρὸς αὐτὴν ἡ Γῆ εἶνε πλανήτης παρὰ τοὺς ἄλλους κινουμένη μετ' αὐτῶν, κατὰ ὁμοκέντρους κύκλους, περὶ τὸν ἥλιον. Ἡ ἀντικατάστασις αὕτη τοῦ γεωκεντρικοῦ ὑπὸ τοῦ ἡλιοκεντρικοῦ συστήματος ἐδημιούργει διὰ τὸν ἄνθρωπον θέσιν ἐν τῷ σύμπαντι ἐντελῶς διαφορετικὴν ἐκείνης, τὴν ὁποίαν ἐφαντάζετο ὅτι κατεῖχε μέχρι τοῦδε. Ἀλλ' ἡ νέα περὶ τοῦ κόσμου παράστασις δὲν περιορίζει μόνον τὸ αὐτοσυναίσθημα τοῦ ἀνθρώπου διὰ τῆς συναισθήσεως τῆς σμικρότητος αὐτοῦ. Σημαίνει συγχρόνως θρίαμβον τοῦ νοῦ καὶ νίκην ἐναντίον τῶν αἰσθήσεων. Διὰ τοῦτο μετὰ τῆς ταπεινοφροσύνης συνδέει τὸ συναίσθημα τῆς ἀπελευθερώσεως καὶ μετ' αὐτῆς τὴν συνείδησιν τῆς ἀπεράντου εὐρύνσεως τοῦ πνευματικοῦ ὀρίζοντος. Ἡ νέα αὕτη περὶ κόσμου παράστασις ὡς καὶ αἱ κατακτήσεις καθόλου τῆς νέας ἐπιστήμης τῆς φύσεως ἤσκησαν, ὡς ἦτο φυσικόν, πολλὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς διαμορφώσεως τῆς κοσμοθεωρίας. Ἀλλ' αἱ νέα ἰδέαι ἦσαν τόσον πολλαὶ καὶ ἡ δύναμις αὐτῶν τόσον μεγάλη, ὥστε οἱ χρόνοι οὗτοι δὲν ἡδυνήθησαν οὔτε νὰ ταξινομήσωσιν αὐτὰς ἐπαρκῶς. Ἡ βαθεῖα συγκλίσεις, τὴν ὁποίαν ἐγέννησαν εἰς τὰς ψυχάς, ὁ ἐνθουσιασμός τῆς ἀφοσιώσεως εἰς τὸν νέον κόσμον τοῦ πνεύματος, τὸν ὁποῖον ἀπεκάλυψαν, ἡ ἀνάγκη καὶ ἡ ἐλπίς τῆς ἀπαλλαγῆς ἀπὸ τῶν στενῶν ἀντιλήψεων τοῦ παρελθόντος, κατέστησαν ἀδύνατον τὴν ἀντικειμενικὴν κρίσιν καὶ διασάφησιν τῶν ιδεῶν. Αἱ φιλοσοφικαὶ συλλήψεις τῶν χρόνων τούτων εἶνε μᾶλλον δημιουργήματα τῆς φαντασίας, ἧτις ἐζητεῖ νὰ δημιουργήσῃ συναρμολόγησιν τινὰ

τῶν διαφόρων τούτων ἰδεῶν καὶ κατευθύνσεων, ἢ προ-
 ἴοντα τῆς λογικῆς διανοήσεως.

Τὴν πρὸς τοὺς μέσους αἰῶνας ἀντίθεσιν χαρακτη-
 ρίζουσι τρεῖς θεμελιώδεις ἰδέαι τῆς φιλοσοφίας ταύτης.
 Ἡ πρώτη εἶνε ἡ ἰδέα τοῦ ἀπείρου. Ὁ κόσμος δὲν θεω-
 ρεῖται πλέον ὡς σύστημα κρυσταλλίνων σφαιρῶν, αἴτι-
 νες κινουῦνται περὶ τὴν Γῆν, ὡς περὶ τὸ κέντρον αὐτῶν,
 ἀλλ' ἄνευ ὁρίων ἐν τῷ ἀπείρῳ χώρῳ. Τὴν ἰδέαν ταύτην
 ἐξέφρασε πρῶτος *Νικόλαος ὁ Κουζανός* (1401-1464), μα-
 κράν ὁμῶς πάσης ἐπιστημονικῆς βάσεως. Ὡς ἡ γνῶσις
 ἡμῶν εἶνε ἀπεριόριστος, δυναμένη νὰ χωρῇ διὰ τῆς νοή-
 σεως εἰς τὸ ἀπειρον, οὕτω ἄπειρος δέον νὰ εἶνε καὶ ὁ
 κόσμος, εἰς τὸν ὁποῖον ἀναφέρεται. Κατὰ τὸν τρόπον
 τοῦτον προησθάνθη ὁ Κουζανός τὴν θεωρίαν τοῦ Κο-
 περνίκου καὶ ἐγένετο ἅμα πρόδρομος τῆς φιλοσοφίας τοῦ
 Ἰορδάνου Βρούνου. Εἶνε ὁμῶς ἀληθές, ὅτι ἡ γνῶσις
 ἡμῶν οὐδέποτε φθάνει εἰς τὸ ἀπειρον. Ὁ λόγος τῆς
 ἀδυναμίας ταύτης ἔγκειται εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι μόνον εἰς
 ὑπάρχουσιν γνῶσιν δύναται νὰ ἀναφέρεται. Εἶνε σχε-
 τικὴ καὶ διὰ τοῦτο κινεῖται ἐντὸς ὠρισμένων ἀντιθέσεων.
 Ἐν τῷ ἀπείρῳ τουναντίον δὲν ὑπάρχουσι τοιαῦται ἀν-
 τιθέσεις. Ἐνεκα τούτου εἶνε ἀσύλληπτον ὑπὸ τοῦ ἀν-
 θρωπίνου λόγου. Εἶνε αὐτὸς ὁ θεὸς ὡς σύμπτωσις τῶν
 ἀντιθέσεων (*coincidentia oppositorum*).

Ἡ δευτέρα ἰδέα τῆς φιλοσοφίας ταύτης εἶνε ἡ
 μεταξὺ πνεύματος καὶ φύσεως συνάρτησις καὶ ἀντιστοι-
 χία, τὴν ὁποίαν, ὡς καὶ τὴν πρώτην, ἀναπτύσσει ὁ Βρού-
 νος. Κύριος αὐτῆς φορεὺς ἐχρημάτισεν ὁ *Παράκελσος*
 (1473-1541), ὁ ὁποῖος διδάσκει συνάρτησιν τῶν ὄντων
 διήκουσαν διὰ πάντων. Ὅλα τὰ ὄντα ἀντιστοιχοῦσι πρὸς
 ἄλληλα κατὰ τὴν ὑφὴν αὐτῶν καὶ εὐρίσκονται εἰς διαρκῆ
 ἐξέλιξιν. Καὶ αὐτοὶ οἱ ἀστέρες μετὰ τῆς Γῆς εἶνε ὁργα-
 νισμοί, ἔμψυχα ὄντα ὡς ὁ ἄνθρωπος. Τὰ ἐν τῷ μακρο-

κόσμῳ συμβαίνοντα ἀντικατοπτρίζουσι τὰ ἐν τῷ μικροκόσμῳ καὶ ἐπιδρῶσιν ἐπὶ τῶν τυχῶν αὐτοῦ καὶ τῶν ἐσωτερικῶν καταστάσεων. Οὕτω ἡ θέσις τῶν ἀστέρων βοηθεῖ εἰς τὴν γνῶσιν τῆς ἀνθρωπίνης μοίρας.

Περὶ τῆς τρίτης θεμελιώδους ιδέας ἔγινεν ἤδη λόγος. Αὕτη στηρίζεται ἐπὶ τῆς χειραφετήσεως τοῦ ἀτόμου. Μετενεχθεῖσα ἐπὶ τῶν ὄντων τῆς φύσεως ὠδήγησεν εἰς τὴν ιδέαν τῆς αὐτοτελείας τῶν ὄντων καὶ τῆς διαρθρώσεως αὐτῶν εἰς κοσμικὴν τινα ἱεραρχίαν.

ΙΟΥΡΔΑΝΗΣ ΒΡΟΥΝΟΣ.-ΜΠΑΙΜΕ

Πάσας ταύτας τὰς ιδέας συνηρομολόγησεν εἰς ἐνιαίαν κοσμοθεωρίαν ὁ μέγιστος τῶν φιλοσόφων τῆς Ἀναγεννήσεως Ἰορδάνης Βρουῖνος (1548-1600). Ἀναλαβὼν μετ' ἐνθουσιασμοῦ τὴν θεωρίαν τοῦ Κοπερνίκου εὐρύνει αὐτὴν εἰς μεγαλειῶδες σύστημα τῶν κόσμων. Τὸ σύμπαν εἶνε ἄπειρον, διότι οὐδαμῶς προβάλλει ὄρια εἰς τὴν νόησιν ἡμῶν καὶ οὐδαμοῦ ἐμφανίζει ἀπόλυτον κέντρον. Μόνον κατὰ τὸ φαινόμενον εἶνε ἡ Γῆ κέντρον αὐτοῦ καὶ ὁ οὐρανὸς τῶν ἀπλανῶν ὄριον τοῦ κόσμου. Ἀνὰ πᾶσαν μεταβολὴν τῆς σκοπιᾶς ἡμῶν εὐρίσκομεν νέον κέντρον τοῦ κόσμου καὶ ἀνακαλύπτομεν νέους καὶ εὐρύτερους ὀρίζοντας. Τὸ ἡλιακὸν ἡμῶν σύστημα εἶνε ἐν παρὰ τὰ ἀναρίθμητα συστήματα, ἅπερ γεννῶνται καὶ φθείρονται ἐν τῷ σύμπαντι. Ἐν αὐτῷ ἡ Γῆ ἀποτελεῖ ἐλάχιστον ἄτομον, κόκκον ἄμμου ἐν τῷ ἀπείρῳ ὠκεανῷ τῶν κόσμων. Τὰ στοιχεῖα ἐκ τῶν ὁποίων ἀποτελεῖται ὁ κόσμος εἶνε ἄτομοι οὐσίαι, μονάδες πεπροικισμέναι διὰ λόγου, ὡς παρὰ Στωϊκοῖς καὶ Λεϊβνιτίῳ, καὶ ἐγκλείουσιν ἐν ἑαυταῖς τὴν δύναμιν πρὸς σύνθεσιν εἰς ἀνωτέρας ἐνότητας, εἰς ὑψηλοτέρας μονάδας. Αἱ μονάδες αὗται εἶνε μὲν αὐτοτελεῖς, ἀλλ' ὅμως ἀποτελοῦσιν αὐστηρὰν ἱεραρχίαν,

ἐν τῇ ὁποίᾳ τὴν ὑψίστην θέσιν κατέχει ἡ μονὰς μονάδων, ὁ θεός. Ἡ μεταξὺ αὐτῶν συνάρτησις συνεπάγεται τὴν ὁμοιογένειαν καὶ τὴν θειότητα ὅλων τῶν ὄντων, ὡς ἤδη ἐν μυστικῇ μορφῇ ἐδίδασκεν ὁ Παράκελσος. Ὁ κόσμος εἶνε τεράστιος ὀργανισμός, ἔμψυχον ὄλον, ὅπερ διαμορφώνει καλλιτεχνικῶς ἑαυτὸ καθ' ὅλα αὐτοῦ τὰ μέρη δυνάμει τοῦ ἐν αὐτῷ οἰκοῦντος καὶ δημιουργοῦντος λόγου. Εἶνε λοιπὸν ὁ κόσμος ἡ ἀνάπτυξις τοῦ θείου πνεύματος, διὰ τὸ ὁποῖον ἡ ἀντίθεσις περιεχομένου καὶ μορφῆς, ὕλης καὶ λόγου, δὲν ὑφίσταται. Φύσις καὶ πνεῦμα εἶνε ἐν καὶ τὸ αὐτό. Ὅ,τι σφύζει ἐν τῷ σύμπαντι εἶνε ἡ οὐσία καὶ ἡ δύναμις τοῦ θεοῦ. Οὗτος ἀποτελεῖ τὴν οὐσίαν καὶ τὴν ἐνότητα ὅλων τῶν ὄντων, τὸ ἔσχατον αἷτιον, τὴν ἀρχὴν καὶ τὸ Ἔν.

Παραπλησίας ἰδέας ἐκπροσωπεῖ καὶ ὁ Ἰάκωβος Μπαῖμε (1575-1624). Κατ' αὐτὸν ὁ κόσμος εἶνε ἀποκάλυψις τοῦ θεοῦ, αὐτογέννησις αὐτοῦ, ἡ ὁποία ὀφείλεται εἰς τὸν διχασμὸν τῆς φύσεως αὐτοῦ. Ἐκ τῆς θείας ροπῆς πρὸς συμφιλίωσιν καὶ ἔνωσιν τῶν ἀντιθέτων δυνάμεων ἐν τῇ φύσει αὐτῇ τοῦ θείου ἐγεννήθη ὁ ἐν χώρῳ καὶ χρόνῳ κόσμος. Οὗτος εἶνε ὁ λόγος διὰ τὸν ὁποῖον τὰ πάντα τόσον ἐν τῇ φύσει ὅσον καὶ ἐν τῷ ἠθικῷ καὶ πνευματικῷ κόσμῳ κινουῦνται ἐν ἀντιθέσεσι.

Η ΝΕΑ ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΤΗΣ ΦΥΣΕΩΣ

ΚΕΠΛΕΡ

Ἡ θεμελίωσις τῆς νεωτέρας μαθηματικῆς ἐπιστήμης τῆς φύσεως βαίνει παραλλήλως πρὸς τὴν συγκρότησιν τῆς νέας ἀστρονομικῆς παραστάσεως τοῦ κόσμου. Πρόδρομοι αὐτῆς ἐγένοντο ὁ Ἰωάννης Κέπλερ καὶ ὁ Γαλιλαῖος, εἰ καὶ πρὸ αὐτῶν ἀνέπτυξε παραπλησίας ἀρχὰς ἤδη ὁ Λεονάρδος ντὰ Βίντσι.

Ὁ Κέπλερ (1571-1630) ἀφορμᾶται κατ' ἀρχὰς πρὸς τὴν ἐξήγησιν τοῦ κόσμου ἐκ θρησκευτικῶν καὶ ἠθικῶν προϋποθέσεων. Τὸ θεῖον πνεῦμα ἔδει νὰ ἀποκαλύπτεται δι' ἁρμονικῶν σχέσεων μεγεθῶν καὶ νὰ ἀποδεικνύεται κατ' ἀκολουθίαν δι' ὠρισμένων μαθηματικῶν σχέσεων ἐν τῷ σύμπαντι. Τὴν εὕρεσιν τῶν σχέσεων τούτων καθιστᾷ ἔργον τοῦ βίου του καὶ κατορθώνει νὰ διατυπώσῃ τέλος τὰ τρία περίφημα αὐτοῦ ἀξιώματα περὶ τῆς κινήσεως τῶν πλανητῶν. Κατόπιν τῆς ἀνακαλύψεως ταύτης ἀπομακρύνεται ἀπὸ τῆς μυστικοπαθοῦς ἐκείνης ἐξηγήσεως τοῦ κόσμου, τὴν κίνησιν τοῦ ὁποίου ἀνῆγεν εἰς ἀστρικὰς ψυχὰς ἐκ τῶν ἔνδον ἐνεργούσας. Τὰς πλανητικὰς ψυχὰς ἀντικαθιστᾷ διὰ φυσικῶν δυνάμεων, αἵτινες ἐνεργοῦσι κατ' αὐστηροὺς νόμους καὶ διατυπώνει τὸ σπουδαῖον διὰ τὴν νεωτέραν ἐπιστήμην τῆς φύσεως ἀξίωμα, ὅτι δηλαδή αὕτη δεόν νὰ ἐρευνᾷ αἷτια, τὰ ὁποῖα δύνανται νὰ ἀποδεικνύωνται κατὰ φυσικὸν τρόπον. Ὁ ἄνθρωπος μόνον ποσότητος δύναται νὰ γνωρίσῃ καὶ μόνον διὰ ποσοτήτων δύναται νὰ φθάσῃ εἰς γνῶσιν. Ἐν τῇ ἐρεύνῃ τῆς φύσεως σημασίαν ἔχει μόνον τὸ ποσοτικόν, διότι μόνον αὐτὸ παραμένει ἀμετάβλητον καὶ σύμφωνον πρὸς ἑαυτό. Διὰ τῶν ἀρχῶν τούτων ἔγινεν ὁ Κέπλερ εἰς ἐκ τῶν θεμελιωτῶν τῆς ἀκριβοῦς ἐπιστήμης τῆς φύσεως.

ΓΑΛΙΛΑΙΟΣ

Σαφέστερον καὶ διεξοδικώτερον ἀνέπτυξε τὰς ἀρχὰς ταύτας ὁ Γαλιλαῖος (1564-1642), ὅστις θεωρεῖται ὡς ὁ κυρίως ἰδρυτὴς τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν τῶν νεωτέρων χρόνων. Τὴν διαφορὰν αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ παρελθόντος δεικνύει ἡ ἀντίθεσις του πρὸς τὸν Ἀριστοτέλη, ἐναντίον τῆς αὐθεντίας τοῦ ὁποίου ἀντιτάσσει τὴν φύσιν καὶ τὴν ἐμπειρίαν. «Μελετᾶτε τὸν Ἀριστοτέλη, ἀλλὰ μὴ ὑποδουλώ-

νεσθε εἰς τὴν αὐθεντίαν του. Ἄλλως καλεῖτε ἑαυτοὺς ὄχι φιλοσόφους ἀλλὰ ἱστορικοὺς καὶ μνημοτέχνας. Προσέρχεσθε μετ' ἐπιχειρημάτων, ὄχι μετὰ κειμένων καὶ αὐθεντιῶν· διότι πρόκειται περὶ τοῦ κόσμου τῶν αἰσθήσεων μας, ὄχι περὶ χαρτίνου τινὸς κόσμου». Τὴν γνῶσιν λοιπὸν θέλει νὰ στηρίξῃ ὁ Γαλιλαῖος ἐπὶ τῆς ἐμπειρίας καὶ δὴ τῆς κατὰ μέθοδον ἀθροισομένης ἐμπειρίας. Ἀκριβῶς δὲ διὰ τῆς μεθόδου, τὴν ὁποίαν ἐφήρμοσεν, ἔγινεν ὁ ἴδρυτής τῆς νεωτέρας ἐπιστήμης τῆς φύσεως. Συνίσταται δὲ ἡ μέθοδος αὕτη εἰς τὸν συνδυασμὸν ἐπαγωγῆς καὶ παραγωγῆς. Ἐξ ὠρισμένων ἐπὶ μέρους περιπτώσεων χωρεῖ εἰς τὴν διατύπωσιν γενικωτέρων ὑποθέσεων. Ἐκ τούτων δὲ πάλιν ἀναχωρῶν ἐρευνᾷ ἂν συμφωνῶσι πρὸς νέα δεδομένα τῆς ἐμπειρίας. Τὸ σπουδαιότατον μέσον κατὰ τὴν ἐφαρμογὴν τῆς μεθόδου ταύτης θεωρεῖ ὁ Γαλιλαῖος τὰ μαθηματικά. Διότι καὶ κατ' αὐτὸν ἔρευνα τῆς φύσεως σημαίνει περιορισμὸν εἰς τὸ ποσοτικὸν καὶ εἰς τὴν μέτρησιν τῶν φαινομένων. Τὸ βιβλίον τῆς φύσεως εἶνε γεγραμμένον εἰς μαθηματικὴν γλῶσσαν, τῆς ὁποίας τὰ γράμματα λέγονται τρίγωνα, κύκλοι καὶ λοιπὰ γεωμετρικὰ σχήματα. Διὰ τοῦτο μόνον τὰ μαθηματικά δημιουργοῦσιν ἀσφαλῆ γνῶσιν. Τῇ βεληθείᾳ τῆς γεωμετρίας καὶ τῆς ἀριθμητικῆς ὑψοῦται ἡ γνῶσις ἡμῶν εἰς ἀντικειμενικὴν βεβαιότητα. Διὰ τῆς συνδέσεως ἐμπειρίας, πειράματος καὶ μαθηματικῆς νοήσεως δημιουργεῖται ἀληθὴς ἐπιστήμη τῆς φύσεως. Ὑποκείμενον αὐτῆς εἶνε τὰ μεγέθη, τὰ σχήματα καὶ ἡ κίνησις, αἱ μετρηταὶ ιδιότητες τῶν ἀντικειμένων. Τουναντίον αἱ ποιότητες, τὸ χρῶμα, ὁ ἦχος, ἡ θερμότης κ.λ. φέρουσιν ὑποκειμενικὸν χαρακτήρα καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἀνήκουσιν εἰς τὸν κύκλον, τὸν ὁποῖον ἐρευνῶσιν αἱ φυσικαὶ ἐπιστῆμαι. Κατὰ ταῦτα μόνον αἱ πρωτογενεῖς ιδιότητες τῶν ἀντικειμένων προσιδιάζουσιν εἰς αὐτὰ καὶ εἶνε ἀνεξάρτητοι

ἀπὸ τῆς ὑποκειμενικῆς ἡμῶν ἀντιλήψεως, τουναντίον αἱ δευτερογενεῖς ἐξαρτῶνται ἐκ τῆς ὑποκειμενικῆς ὑφῆς τῶν αἰσθήσεων ἡμῶν. Ἡ θεωρία αὕτη, τὴν ὁποίαν πρῶτοι διετύπωσαν οἱ ἀτομισταὶ τῆς ἀρχαιότητος, ἐκυριάρχησε τῆς ὅλης ἐπιστήμης τῆς φύσεως μέχρι τῶν ἡμερῶν ἡμῶν καὶ συγχρόνως ἐχρησιμοποιήθη καρποφόρως ὑπὸ τῆς φιλοσοφίας.

ΒΑΚΩΝ

Ἐξ ἴσου πρὸς τὸν Γαλιλαῖον συνέβαλεν εἰς τὴν δημιουργίαν τῆς νεωτέρας ἐπιστήμης τῆς φύσεως ὁ Φραγκίσκος Βάκων (1561-1626), ὅστις ὅμως ἦτο πολὺ μᾶλλον φιλόσοφος ἢ φυσιοδίφης. Ὁ Βάκων ἐμφανίζεται ὡς κήρυξ νέας περιόδου, ἐξαγγέλλων ἀνακαίνισιν τοῦ πολιτισμοῦ διὰ τῆς ἐφαρμογῆς νέας μεθόδου, ἰδίᾳ ἐν ταῖς φυσικαῖς ἐπιστήμας. Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς Ἕλληνας, οἵτινες ἠσχολοῦντο περὶ τὴν ἠθικὴν φιλοσοφίαν καὶ πρὸς τὸν Χριστιανισμόν, ὅστις ἐθεράπευε μονομερῶς τὴν θεολογίαν, πρόκειται τώρα νὰ ἀνατείλῃ ὁ αἰὼν τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν. Τῇ βοηθείᾳ αὐτῶν ὁ ἄνθρωπος θὰ καταστῇ κύριος τῆς φύσεως. Διότι γνῶσις εἶνε δύναμις. Τὸ κύριον ἔργον τοῦ Βάκωνος εἶνε «Τὸ νέον ὄργανον», διὰ τοῦ ὁποίου ἀποσκοπεῖ νὰ ἀνακαινίσῃ τὴν λογικὴν προβάλλων τὸ θεμελιῶδες αἴτημα ὅτι αἱ μέχρι τοῦδε ἄκαρποι θεωρίαι δέον ν' ἀντικατασταθῶσιν ὑπὸ τῆς ἐμπειρικῆς μεθόδου. Σχεδὸν πᾶσαι αἱ μέχρι τοῦδε ἀνακαλύψεις ἦσαν ἔργον τῆς τύχης. Ἀνάγκη ὅμως νὰ ἐξευρεθῇ μέθοδος, διὰ τῆς ὁποίας νὰ ἀποκτήσωσιν αἱ φυσικαὶ ἐπιστήμαι ἀσφαλῆ καὶ συνειδητὴν βάσιν. Ἡ ἐξεύρεσις αὐτῆς ἀποτελεῖ τὸ περιεχόμενον τοῦ βίου του. Τὸ πνεῦμα ἡμῶν πρέπει νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὰς προλήψεις, διὰ τῶν ὁποίων ἐπροίκισεν αὐτὸ ἡ φύσις καὶ ἡ συνήθεια, ἵνα ἀποβῇ

καρποφόρος δι' ἡμᾶς ἢ σπουδὴ τῆς φύσεως. Τὰς προλήψεις ταύτας διαιρεῖ εἰς τέσσαρα εἶδη. Τὸ πρῶτον περιλαμβάνει τὰς προλήψεις τοῦ γένους, αἵτινες γεννῶνται ἐπειδὴ φύσει ὁ ἄνθρωπος καθόλου τείνει εἰς τὸ νὰ σχετίζῃ τὰ πράγματα πρὸς ἑαυτόν. Οὕτω λ.χ. ἐμβάλλει σκοποὺς εἰς τὴν φύσιν, ἐπειδὴ ὁ ἴδιος πράττει κατὰ σκοπούς. Τὸ δεύτερον εἶδος, ὅπερ καλεῖται προλήψεις τοῦ σπηλαίου, ἀναφερόμενος εἰς χωρίον τῆς Πολιτείας τοῦ Πλάτωνος, συνδέεται πρὸς τὴν ἀτομικὴν φύσιν τοῦ καθ' ἕκαστον. Ἐκαστον ἄτομον εἶνε τρόπον τινὰ σπήλαιον, ἐκ τοῦ ὁποίου θεωρεῖ κατ' ἴδιον τρόπον τὰ ὄντα. Αἱ προλήψεις αὗται ἐξαρτῶνται ἐκ τῆς φυσικῆς προδιαθέσεως, τῆς ἀγωγῆς, τῆς ἀναστροφῆς καὶ τῶν ἀναγνωσμάτων. Τούτων δυσμαχητότεροι εἶνε αἱ προλήψεις τῆς ἀγορᾶς, αἵτινες γεννῶνται ἐκ τῆς ἐπιδράσεως τῆς γλώσσης. Αἱ λέξεις, τὰς ὁποίας δημιουργοῦσιν αἱ πρακτικαὶ ἀνάγκαι τοῦ βίου, θέτουσιν ὅρια μεταξὺ τῶν πραγμάτων καὶ ὀδηγοῦσιν οὕτω πολλαχῶς εἰς πλάνην. Οὕτω λ.χ. γεννῶνται ὀνόματα δι' ἀντικείμενα, ἅπερ οὐδαμῶς ὑπάρχουσιν, ἐνῶ ἐλλείπουσιν ὀνόματα διὰ πραγματικὰ ἀντικείμενα. Τοῦτο ὡς ἀποτέλεσμα ἔχει τὴν ἀσάφειαν, τὴν σύγχυσιν καὶ τὸ κακὸν τῆς κενῆς φράσεως. Τὸ τέταρτον εἶδος τῶν προλήψεων τέλος, αἱ προλήψεις τοῦ θεάτρου, ἔχει ὡς πηγὴν τὰς κατὰ παράδοσιν θεωρίας, αἵτινες ἄγουσιν εἰς τὴν πλάνην. Ταύτας δεόν λοιπὸν νὰ ἀντικαταστήσῃ ἡ ὀρθὴ μέθοδος. Συνίσταται δὲ αὕτη εἰς τὴν ἐπὶ τῆς ἐμπειρίας βασιζομένην παραγωγὴν. Ἡ ἐμπειρία εἶνε τὸ ἀρραγὲς θεμέλιον πάσης γνώσεως. Δὲν ἀρκεῖ ὅμως ἡ ἀπλὴ συλλογὴ ἐμπειρικῶν δεδομένων, ἀλλ' εἶνε ἀνάγκη ἐπεξεργασίας καὶ συνδυασμοῦ αὐτῶν. Ὅπως δὲν πρέπει νὰ παράγωμεν τὰ πάντα ἐξ ἡμῶν αὐτῶν, ὡς ἡ ἀράχνη τὸν ἴστόν της, οὕτω δὲν ἐπιτρέπεται νὰ συλλέγωμεν ἀπλῶς ὑλικόν, ὡς ὁ μύρμηξ. Ἀκολουθοῦντες τὸ παράδειγμα τῆς

μελίσης, ἀνάγκη νὰ ἀφομοιῶμεν αὐτὸ καὶ νὰ ἐπεξεργαζώμεθα ἐν ἡμῖν. Δέον ὅμως νὰ χωρῶμεν μετὰ προσοχῆς καὶ μόνον κατ' ὀλίγον νὰ ἀνερχώμεθα ἐκ τῶν καθ' ἕκαστον περιπτώσεων εἰς τὸ γενικὸν καὶ ἀφηρημένον.

ΝΕΥΤΩΝ

Ἡ νέα μέθοδος τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, τὴν ὁποίαν προπαρεσκεύασαν μὲν ὁ Λεονάρδος ντὰ Βίντσι καὶ ὁ Κέπλερ, ἐθεμελίωσε δὲ ὀριστικῶς ὁ Γαλιλαῖος, ἠμπεδώθη ὑπὸ τοῦ Νεύτωνος (1643-1727), ὅστις ἐγένετο ὁ ἰδρυτὴς τῆς νέας φυσικῆς, ἐναρμονίσας αὐτὴν πρὸς τὴν νέαν περὶ κόσμου παράστασιν. Διὰ τῆς ἀνακαλύψεως τοῦ νόμου τῆς βαρύτητος ἔθηκε τὰς βάσεις τῆς μηχανικῆς τοῦ σύμπαντος. Συγχρόνως δὲ διεσαφήνισε τὰς θεμελιώδεις ἐννοίας τῆς μαθηματικῆς ἐρεῦνης τῆς φύσεως καὶ συνηρολόγησεν εἰς σύστημα τὰ ἀξιώματα αὐτῆς. Οὕτω ὁ Νεύτων ἐπέστεψε διὰ τοῦ ἔργου του τὴν νέαν περὶ τοῦ σύμπαντος ἀντίληψιν, πρὸς ἀποτελέσειν τῆς ὁποίας εἰργάσθησαν πρὸ αὐτοῦ ὁ Κοπέρνικος, ὁ Βροῦνος, ὁ Κέπλερ καὶ ὁ Γαλιλαῖος. Τὰ οὐράνια σώματα ὑπέικουσιν εἰς τὸν νόμον τῆς ἔλξεως, ἀλλ' ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει τὰ μεγαλύτερα κατὰ τὴν μᾶζαν καταλαμβάνουσι κεντρικὴν θέσιν ἀνὰ τὸ σύμπαν ἐν συγκρίσει πρὸς τὰ μικρότερα. Οὕτω ὁ Νεύτων καταφέρει τὸ τελειωτικὸν πλήγμα κατὰ τῆς παλαιᾶς περὶ κόσμου παραστάσεως καὶ μεταφέρει τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τὸν κόσμον τοῦ ὄνείρου εἰς τὸν πραγματικὸν κόσμον, ἐν τῷ ὁποίῳ βασιλεύουσιν ὁ Λόγος καὶ ἡ Ἀλήθεια καὶ ὁ ὁποῖος διέπεται ὑπὸ αἰωνίων καὶ ἀναλλοιώτων νόμων.